

Visuomenės sveikata 2001 m. Nr.1-2(14-15)

Turinys

J.Kalibatas, K.Žagminas

Visuomenės sveikata ir epidemiologija, (5-8).

G.Raslavičienė

Globos institucijose augančių vaikų, kurių pažeisti socialiniai ryšiai, mišrių elgesio ir emocijų sutrikimų vertinimas, (9-15).

N.Dailidienė, V.Juškelienė

Lietuvos XI-XII klasių moksleivių sveikatos būklė, (16-19).

S.Vainauskas, A.Baubinas, R.Lapėnaitė

Lietuvos vaikų globos namų auklėtinių sveikatos savivertė, (20-24).

D.Ereminas, G.Morkūnas

Aviakompanijos "Lietuvos avialinijos" įgulų kosminės fotoninės spinduliuotės sąlygotų metinių efektinių dozių įvertinimas, (25-29).

A.Urbelis, B.Šimkūnienė

Paukštynų kiaušinių paruošimo cechų darbuotojų sergamumas, dėl kurio laikinai netenkama darbingumo, (30-36).

R.Dadelienė, A.Juocevičius

Organizmo deadaptacijos ypatumai po ilgos hipodinamijos, kai buvo pažeistos nugaros smegenys, (37-42).

B.Gaigalienė, V.Alekna, E.Čeremnych, M.Čobotas, R.Filipavičiūtė

Vilniaus miesto ilgaamžių regėjimas ir klausa, (43-46).

R.Jankauskas, R.Dubakienė, V.Jurkuvėnas

Vilniaus miesto ligoninių darbuotojų, dirbančių su cheminės dezinfekcijos medžiagomis, darbo sąlygos ir sveikatos būklė, (47-52).

J.Ašembergienė, R.Valintėlienė, A.Stefanovič, V.Jurkuvėnas

Profilaktinis antibiotikų skyrimas Lietuvos ligoninių chirurgijos skyriuose, (53-59).

M.Zagorskis

Cheminio ir automatizuoto terminio instrumentų plovimo ir dezinfekcijos palyginimas, (60-62).

Turinys

J.Kalibatas, K.Žagminas

Visuomenės sveikata ir epidemiologija, (5-8).

Santrauka

Šiame straipsnyje yra nagrinėjama šiuolaikinė visuomenės sveikatos samprata, misija, funkcijos, visuomenės sveikatos epidemiologinės priežiūros organizavimo problemos, epidemiologijos reikšmė pagrindžiant ir organizuojant ligų prevenciją bei visuomenės sveikatos politikai, epidemiologijos teorinės koncepcijos ir ateities perspektyvos.

Raktažodžiai: visuomenės sveikata, epidemiologinė priežiūra, klasikinė epidemiologija, klinikinė epidemiologija, visuomenės sveikatos epidemiologija, sveikatos vadyba.

G.Raslavičienė

Globos institucijose augančių vaikų, kurių pažeisti socialiniai ryšiai, mišrių elgesio ir emocijų sutrikimų vertinimas, (9-15).

Santrauka

Darbo tikslas – įvertinti paliktų ir apleistų (pažeisti socialiniai ryšiai) vaikų, augančių globos institucijose, psichoemocinę būseną, pasireiškiančią vaiko elgesiu. Tyrimas atliktas taikant atvejo-kontrolės epidemiologinę tyrimo schemą. Ištirtos dvi 4-12 metų amžiaus vaikų grupės. Pirmąją, tiriamąją, grupę sudarė 70 (44 berniukai ir 26 mergaitės) paliktų ir apleistų vaikų. Antroji, palyginamoji, grupė buvo adekvati pagal amžių ir lytį tiriamajai grupei ir ją sudarė 70 (44 berniukai ir 26 mergaitės) šeimose augančių vaikų. Vaikų psichoemocinės būklės rodiklius įvertino ekspertai (globos įstaigų, vaikų darželių, mokyklų pedagogai) pagal 6 požymių skalę. Tyrimo rezultatai parodė, kad palikti ir apleisti globos institucijose augantys vaikai turi psichoemocinės sveikatos problemų: yra labiau nervingi, pastebimi agresijos požymiai, juos sunku auklėti. Vaiko psichoemocinės sveikatos raidos sutrikimai apsunkina jo psichologinę adaptaciją, atsiranda socialinio elgesio deviacijos bei socialinės sveikatos raidos sutrikimų.

Raktažodžiai: vaikai, globos institucijos, psichoemocinė sveikata, pažeisti socialiniai ryšiai.

N.Dailidienė, V.Juškelienė

Lietuvos XI-XII klasių moksleivių sveikatos būklė, (16-19).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami 16-18 metų XI-XII klasių moksleivių sveikatos būklės tyrimo duomenys. 1999 m. pavasarį, baigiantis mokslo metams, atlikta anoniminė

anketinė apklausa. Tyrime dalyvavo 1401 moksleivis iš Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Vilniaus 12 mokyklų. 837 (59,7%) mergaičių ir 564 (40,3%) berniukų, 796 vienuoliktokai ir 605 – dvyliktokai. Nustatyta, kad nelabai sveikais save laikė 13,4% moksleivių, 2% buvo silpnos sveikatos, 20,9% pareiškė, kad serga lėtinėmis ligomis. Trumparegystė nustatyta 26,8%, toliaregystė – 3,8%, 0,2% – kita akių patologija. 76,7% tirtųjų buvo tikrinta kūno laikysena ir 26,8% nustatyta ydinga laikysena, 6,7% – skoliozė. Per mokslo metus nei karto nesirgo 39,3% tirtųjų, sirgo 4 kartus ir dažniau – 9,9%. Kartą per savaitę ar dažniau 62,5% moksleivių skundėsi irzlumu, 61,2% – nervine įtampa, 47,4% – galvos skausmu, 44,5% – greitu nuovargiu, 31,3% – nuovargiu iš ryto, 29,2% – silpnumu. Daugiau negalavimų patyrė dvyliktokai nei vienuoliktokai ($p<0,02$) ir mergaitės nei berniukai ($p<0,001$). Vaistus moksleiviai dažniausiai vartojo nuo galvos skausmo (43,5%), pilvo skausmo (35,7%), migdomuosius ir raminamuosius (18,3%).

Raktažodžiai: moksleiviai, sveikatos būklė, negalavimai.

S.Vainauskas, A.Baubinas, R.Lapėnaitė

Lietuvos vaikų globos namų auklėtinių sveikatos savivertė, (20-24).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami duomenys apie Lietuvos vaikų globos namų auklėtinių savo sveikatos vertinimą, dažniausiai pasitaikančius negalavimus, kreipimąsi dėl jų į gydytojus bei vaistų vartojimą. Atsitiktinės atrankos būdu, naudojant anoniminę anketą, buvo ištirti 703 viduriniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus berniukai ir mergaitės iš 20 vaikų globos namų.

Nustatyta, kad 18,9 proc. respondentų save įvertino kaip “esu labai sveikas”, 53,7 proc. – “esu sveikas” ir 27,4 proc. – “nesu labai sveikas”. To paties mokyklinio amžiaus berniukai ir mergaitės savo sveikatą vertino vienodai ($p>0,05$). Daugiausia vaikų skųsdavosi nervingumu, dirglumu, galvos skausmais ir nemiga. Dėl šių priežasčių daug vaikų kreipėsi į gydytoją. Vidutiniškai 58,6 proc. viduriniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus mergaičių vartojo vaistus nuo galvos ir 36,1 proc. – nuo pilvo skausmų, o tokių to paties amžiaus berniukų buvo gerokai mažiau: nuo galvos skausmo vaistus vartojo vidutiniškai 42,7 proc., o nuo pilvo skausmo – vidutiniškai 22,1 proc. berniukų ($p<0,05$).

Raktažodžiai: vaikų globos namų auklėtiniai, vidurinis mokyklinis amžius, vyresnis mokyklinis amžius, berniukai, mergaitės, sveikatos vertinimas, negalavimai, vaistų vartojimas.

D.Ereminas, G.Morkūnas

Aviakompanijos “Lietuvos avialinijos” įgulų kosminės fotoninės spinduliuotės sąlygotų metinių efektinių dozių įvertinimas, (25-29).

Santrauka

Žemės atmosfera neblogai saugo nuo kosminės jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio. Tame aukštyje, kur skraido keleiviniai lėktuvai, atmosferos storis virš lėktuvo yra mažesnis, todėl ir keleiviai, ir įgulų nariai kelionės metu yra veikiami gerokai

intensyvesnės jonizuojančiosios spinduliuotės negu būdami ant žemės.

Norint įvertinti fotoninės kosminės spinduliuotės sąlygotas įgulų narių vidutinės efektines dozes, 42 skrydžių “Lietuvos avialinijų” lėktuvuose BOEING 737/300, BOEING 737/200, SAAB 2000, SAAB 340B ir JAK 42D portatyviu dozimetru DBGB-01 “RATON-901” buvo matuota dozės galia.

Duomenų analizė atlikta skaičiuokle MS Excel 2000.

Remiantis matavimų rezultatais apskaičiuotos vidutinės efektinės vieno skrydžio metu gaunamos dozės bei vidutinės ir didžiausios metinės efektinės dozės pagal lėktuvų tipus.

Raktažodžiai: kosminė jonizuojančioji spinduliuotė, dozimetrija, lėktuvų įgulų sveikata, radiacinė sauga.

A.Urbelis, B.Šimkūnienė

Paukštynų kiaušinių paruošimo cechų darbuotojų sergamumas, dėl kurio laikinai netenkama darbingumo, (30-36).

Santrauka

Straipsnyje analizuojamas 1994-1997 m. paukštynų kiaušinių paruošimo cechuose dirbusių moterų sergamumas, dėl kurio laikinai netenkama darbingumo. Jų sergamumo rodikliai, atlikus tiesioginę ir netiesioginę standartizaciją pagal amžių ir stažą, buvo lyginami su tų paukštynų administracijos darbuotojų (moterų) atitinkamais rodikliais. Analizuoti 293 kiaušinių paruošimo cechų ir 513 administracijos darbuotojų “asmens metai”.

Standartizuoti kiaušinių paruošimo cechų darbuotojų sergamumo rodikliai 2,63 karto pagal atvejų skaičių ir 2,9 karto pagal trukmę viršijo kontrolinės grupės rodiklius. 100-ui dirbančiųjų teko 103,6 susirgimo atvejai ir 1778,4 nedarbingumo dienos (kontrolinėje grupėje – 39,38 atvejai ir 613,2 dienos).

Didesnis kiaušinių paruošimo cechų darbuotojų sergamumas siejamas su nepalankiu darbo aplinkos veiksnių poveikiu moterų organizmui.

Raktažodžiai: kiaušinių paruošimo cechai, moterys, ligos, sergamumas, dėl kurio laikinai netenkama darbingumo.

R.Dadelienė, A.Juocevičius

Organizmo deadaptacijos ypatumai po ilgos hipodinamijos, kai buvo pažeistos nugaros smegenys, (37-42).

Santrauka

Mokslinių tyrimų duomenimis, daugėjant transporto priemonių, didėjant traumatizmui, tobulėjant šiuolaikinėms medicinos technologijoms ir metodikoms, išgelbstima vis daugiau nugaros smegenų pažeidimus patyrusių žmonių, nuolat didėja reabilitacijos paslaugų poreikis. Pažeidus nugaros smegenis sutrinka apatinių galūnių inervacija, raumenų motorinė veikla, daugelis vegetacinių funkcijų, gerokai sumažėja visas žmogaus aktyvumas, greitai vyksta deadaptaciniai procesai.

Mūsų darbo tikslas – ištirti hipodinamijos poveikį organizmo deadaptacijai, pažeidus nugaros smegenis juosmens srityje.

Tyrimai atlikti Vilniaus universiteto ligoninės “Santariškių klinikos” Fizinės medicinos ir reabilitacijos centre. Buvo tirta: pirmoji grupė – 14 vyrų, kuriems po nugaros smegenų pažeidimų juosmens srityje ilgą laiką (vidutiniškai 6 savaites) truko hipodinaminė būklė, antroji grupė – 12 tokio pačio amžiaus sveikų vyrų. Organizmo deadaptacijai įvertinti nustatėme: fizinį išsivystymą, lankstumą, funkcines galias, psichomotorinės reakcijos greitį, rankų judesių greitį, judesių dažnį per

10 s ir jo dinamiką per minutę. Tyrimo duomenų analizė atlikta taikant matematinės statistikos metodus.

RRMI, rodantis raumenų ir riebalų masės santykį tarp grupių, skyrėsi 1,92 vienetų ($p<0,001$). Abiejų grupių tiriamųjų pečių juostos sąnarių paslankumo skirtumai dideli: $21,13^\circ$ dešinės ir $15,95^\circ$ kairės pusės.

Pirmosios grupės tiriamųjų pulso dažnis buvo vidutiniškai 16,9 tv./min. dažnesnis už antrosios grupės vidurkius ($p<0,001$). Pirmosios grupės tiriamųjų pulso dažnis standartinio fizinio krūvio pabaigoje vidutiniškai 29,8 tv./min. didesnis už antrosios grupės tiriamųjų rodiklius ($p<0,001$). Atsigaunant pulso dažnio rodikliai 1, 2, 3, 4, 5 minutes tarp šių dviejų grupių smarkiai skyrėsi. Standartinio fizinio krūvio pabaigoje pirmosios grupės tiriamųjų sistolinis kraujospūdis padidėjo iki $143,05\pm 2,79$ mm Hg, o antrosios grupės po tokio pat darbo buvo $130,88\pm 2,44$ mm Hg. Atsigaunant sveikų žmonių sistolinis kraujospūdis jau trečią minutę pasiekė pradinį lygį, o pirmosios grupės tiriamųjų per 5 minutes dar nepasiekė pradinio lygio.

Pirmosios grupės tiriamųjų parankesnės rankos psichomotorinės reakcijos greičio, judesių greičio ir dažnio tyrimų duomenys po ilgos hipodinamijos labai smarkiai skyrėsi nuo sveikų to paties amžiaus žmonių.

Pažeidus nugaros smegenis juosmens srityje ir ilgą laiką tęsiantis hipodinamijai keičiasi raumenų ir riebalų santykis organizme, mažėja raumenų masė, jų jėga, didėja riebalų masė, mažėja judesių amplitudė, vyksta pokyčiai kraujotakos sistemoje, sulėtėja psichomotorinės reakcijos greitis, sumažėja judesių greitis ir dažnis.

Patyrus traumas ir norint išvengti pastebimų neigiamų hipodinamijos reiškinių, reikia kuo anksčiau pradėti aktyvią reabilitaciją, taikyti kineziterapijos priemones.

Raktažodžiai: hipodinamija, reabilitacija, nugaros smegenų pažeidimas.

B.Gaigalienė, V.Alekna, E.Čeremnych, M.Čobotas, R.Filipavičiūtė
Vilniaus miesto ilgaamžių regėjimas ir klausa, (43-46).

Santrauka

Apklausti 336 (95 vyrai ir 241 moteris) Vilniuje nuolatos gyvenantys ilgaamžiai (90 metų ir vyresni). Absoliučią daugumą (88,1%) sudarė 90-95 metų asmenys. Rega ir klausa vertinta 4 balų sistema (1 balas – nesutrikusi, 2 – lengvai sutrikusi, 3 – vidutiniškai sutrikusi ir 4 – smarkiai sutrikusi).

Atlikto tyrimo duomenimis, nepriklausomai nuo lyties absoliučios daugumos ilgaamžių žmonių buvo susilpnėjęs regėjimas (75%) ir klausa (74,1%). Dėl silpno regėjimo skaityti nesugebėjo 39,3% tirtųjų, dažniau moterys (43,6%) nei vyrai (28,4%; $p<0,02$). Tik nedaug ilgaamžių žmonių buvo akli (5,1%) ir kurti (2,1%). Klausos aparatu naudojami 3,9% asmenų. Klausos susilpnėjimą vyrai pajuto anksčiau (prieš 11,45 metus) nei moterys (prieš 6,69 metus, $p<0,01$), o regėjimo – ir vyrai, ir moterys vidutiniškai prieš

10 metų. Svarbi ilgaamžių žmonių problema – tai kokybiškų klausos aparatų įsigijimas.

Raktažodžiai: ilgaamžiai, regėjimas, klausa.

R.Jankauskas, R.Dubakienė, V.Jurkuvėnas

Vilniaus miesto ligoninių darbuotojų, dirbančių su cheminės dezinfekcijos medžiagomis, darbo sąlygos ir sveikatos būklė, (47-52).

Santrauka

Straipsnyje pateikti 2000-2001 m. Higienos instituto Darbo medicinos centre atlikto tyrimo duomenys apie 9 Vilniaus miesto ligoninių medicinos darbuotojų, kurie dirba su cheminėmis dezinfekcijos medžiagomis, darbo aplinkos užterštumą dezinfekcinių medžiagų (glutaraldehido, chloro, vandenilio peroksido, etilo ir izopropilo alkoholių) veikliaisiais komponentais, individualių apsaugos priemonių naudojimą bei alerginių simptomų ir ligų paplitimą.

Darbo aplinkos oro užterštumo tyrimai buvo atlikti ligoninių dezinfekavimo patalpose, nustatant faktinį užterštumą cheminės dezinfekcijos medžiagomis prieš dezinfekavimą, dezinfekavimo metu, iš karto po dezinfekavimo ir 20-30 min. po dezinfekavimo. Individualios anketinės apklausos būdu iširta 314 savanorių ligoninių operacinių, anesteziologijos, intensyvios terapijos, reanimacijos, slaugos ir endoskopijos skyrių darbuotojų, dirbančių su dezinfekcinėmis medžiagomis ne mažiau kaip 6 mėnesius.

Atlikus šį tyrimą nustatyta, kad vidutinės izopropilo alkoholio koncentracijos dezinfekavimo metu ir 20-30 min. po dezinfekavimo viršijo DLK 100% tirtų atvejų, vandenilio peroksido – 49%, glutaro aldehido -18%, chloro -5% visų tirtų atvejų ir buvo statistiškai patikimai mažesnės negu prieš dezinfekavimą. Tirtiems medicinos darbuotojams nustatytas bendras alerginių simptomų ir ligų paplitimas sudarė 80,9% ir buvo patikimai didesnis tarp asmenų, kurių profesinis stažas – nuo 11 iki 20 m., jie vartoja antihistamininius vaistus ir alergiški namuose naudojamoms dezinfekcijos medžiagoms. Dažniausiai buvo nustatyti odos paraudimo ir perštėjimo (57,6%), alerginio konjunktyvito (39,5%) ir alerginio rinito (36,0%) simptomai bei lėtinio bronchito (9,9%), alerginio kontaktinio dermatito (8,3%), alerginio rinito (7,0%) ir alerginio konjunktyvito atvejai (6,4%). Tyrimo rezultatai pristatyti Lietuvos ligoninių ir poliklinikų administratoriams ir epidemiologams skirtoje konferencijoje, kurios metu buvo pateikta informacijos apie cheminės dezinfekcijos medžiagų sukeliama riziką sveikatai ir naujus dezinfekavimo metodus.

Raktažodžiai: alerginės ligos ir simptomai, dezinfekcinės medžiagos.

J.Ašembergienė, R.Valintėlienė, A.Stefanovič, V.Jurkuvėnas

Profilaktinis antibiotikų skyrimas Lietuvos ligoninių chirurgijos skyriuose, (53-59).

Santrauka

Šio tyrimo tikslas – aprašyti profilaktinio antibiotikų skyrimo Lietuvos ligoninių chirurgijos skyriuose ypatumus bei juos sąlygojančius veiksniai. Šis tyrimas – tai tarptautinio ESAP projekto, vykdyto 6 Europos valstybėse, dalis. Šio projekto tikslai

buvo atskleisti profilaktinio antibiotikų skyrimo strategiją Europos ligoninių chirurgijos ir intensyvios terapijos skyriuose bei parengti geros antibiotikų profilaktikos nuostatas.

Buvo tirti septynių Lietuvos ligoninių chirurginio profilio skyrių: 5 chirurgijos ir 6 traumatologijos – ligoniai. Iš viso ištirti 629 operuoti ligoniai, vyresni nei 14 metų, kuriems prieš operaciją nebuvo diagnozuota infekcija.

Išanalizavus, kaip skiriami antibiotikai, nustatyta, kad jie buvo paskirti 75,7% tirtų ligonių. Antibiotikų profilaktika atliekant storosios žarnos (nenagrinėtos apendikso ir išeinamosios angos operacijos), prostatos šalinimo per uretrą ir šlaunikaulio kaklelio implantavimo operacijas buvo skirta visiems (100%) ligoniams. Atliekant kirkšnies išvaržos operacijas profilaktika buvo paskirta 93,8% ligonių, tulžies pūslės pašalinimo metu – 42,0% ir menisko pašalinimo operacijos metu – 1,2% ligonių.

Dažniausiai profilaktiškai buvo skiriami I-II kartos cefalosporinai – 33,7% bei gentamicinas - 29%. Dažniausiai antibiotikai paskirti operacijos dieną – 91,4%, iš jų – 41,0% 2val. iki operacijos pradžios, 30,7% - pjūvio metu. Profilaktiškai antibiotikai buvo skiriami nuo 1 iki 20 dienų, vidutiniškai 3,6 dienos.

Tyrimo metu apklausta 11 chirurgijos skyrių vedėjų ir nustatyta, kad rašytinių rekomendacijų dėl profilaktinio antibiotikų skyrimo nėra nei viename iš tyrime dalyvavusių skyrių.

Raktažodžiai: antibiotikai, profilaktika, chirurgija, operacijos, hospitalinės infekcijos.

M.Zagorskis

Cheminio ir automatizuoto terminio instrumentų plovimo ir dezinfekcijos palyginimas, (60-62).

Santraukos nėra